

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κοινωνικά Κινήματα: Η περίπτωση
των Κίτρινων Γιλέκων.

Επιβλέπων Καθηγητής: Καθηγητής Μιχαήλ Σπουρδαλάκης

Φοιτητής: Ιωάννης-Παναγιώτης Παρασκευάς (ΑΜ: 1342201400174)

ΑΘΗΝΑ 2019

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	
Δομές κινηματικής δράσης στη νεοφιλελεύθερη Γαλλία.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	
Πώς η δυσαρέσκεια μετατράπηκε σε κινητοποίηση;.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	
Ποια η σχέση της κυβέρνησης Μακρόν με τα Κίτρινα Γιλέκα.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	
Η δράση των Κίτρινων Γιλέκων και ο ρόλος του Διαδικτύου.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	
Η σχέση των Κίτρινων Γιλέκων με τις αστυνομικές δυνάμεις και τα ΜΜΕ...24	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	30
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	31

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου για την εκπόνηση αυτής της Πτυχιακής Εργασίας στον Καθηγητή Κ. Μιχαήλ Σπουρδαλάκη που είχα την τιμή και τη χαρά να δεχτεί να επιβλέψει και να αξιολογήσει τη μελέτη μου, καθώς και στον Διδάκτορα Κ. Κώστα Ελευθερίου που με τις κατευθύνσεις και την πολύτιμη βοήθειά του κατάφερα να φέρω εις πέρας το έργο της μελέτης μου. Αφιερώνω αυτή την πτυχιακή εργασία στους γονείς μου που μου συμπαραστάθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη αποτελεί την προσπάθεια εκπόνησης της Πτυχιακής Εργασίας του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών του Τμήματος «Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης» του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Πρόκειται για μελέτη περίπτωσης του κοινωνικού κινήματος των Κίτρινων Γιλέκων, που δραστηριοποιείται στη Γαλλία από τον Νοέμβριο του 2018. Οι διαδηλώσεις και οι δράσεις του κινήματος ξέσπασαν, αρχικώς, στα περίχωρα της Γαλλίας βγάζοντας χιλιάδες ανθρώπους στους δρόμους. Αφορμή αποτέλεσε ένα πακέτο μέτρων σχετικά με την αύξηση της φορολόγησης της κατανάλωσης καυσίμων κίνησης. Πολύ σύντομα, οι διαδηλώσεις μετεξελίχθηκαν σε ένα κίνημα κατά της ίδιας της γαλλικής κυβέρνησης και των πολιτικών που προωθεί. Άνθρωποι από όλες, σχεδόν, τις γαλλικές πόλεις βγαίνουν κάθε Σάββατο στους δρόμους με πλακάτ και αντιμετωπίζουν τις ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις. Σημαντικό για τη μελέτη παρουσιάζεται το πλαίσιο δραστηριοποίησης του κινήματος, ενώ αφιερώνεται ιδιαίτερος χώρος για τη μελέτη της ίδιας της οργάνωσης του κινήματος όσο και της προβολής του από τα ΜΜΕ. Η βαθύτερη κατανόηση του φαινομένου των Κίτρινων Γιλέκων και η προσπάθεια να εξαχθούν ορισμένες υποθέσεις για τη σχέση του κινήματος με θεσμοθετημένες μορφές εξουσίας αποτελούν πυλώνες της εν λόγω μελέτης. Επιπλέον, μέσα από την αφήγηση βασικών γεγονότων επιχειρείται η επιβεβαίωση ορισμένων θεωρητικών σχημάτων από τη σχετική βιβλιογραφία των κοινωνικών κινημάτων.

Λέξεις κλειδιά: Κίτρινα Γιλέκα, μελέτη περίπτωσης, ΜΜΕ, κυβέρνηση Μακρόν, αστυνομική βία.

Εισαγωγή

Η μελέτη της περίπτωσης των Κίτρινων Γιλέκων αποτελεί ένα δύσκολο έργο, καθώς πρόκειται για μια εν εξελίξει διαδικασία. Από τον Νοέμβριο του 2018 που ξεκίνησαν οι διαδηλώσεις των γάλλων πολιτών, τόσο τα εθνικά όσο και τα διεθνή ΜΜΕ πυρπολούν με ειδήσεις τους τηλεθεατές και τους αναγνώστες από τα μέτωπα των κινητοποιήσεων. Όμως, πολύ σύντομα, τα ερωτήματα που εγείρονται γύρω από τα Κίτρινα Γιλέκα, όπως: τι είναι τα Κίτρινα Γιλέκα; πώς προέκυψαν; τι ζητούν; ποια είναι η σχέση τους με την κυβέρνηση Μακρόν; πώς οργανώνονται; ταράζουν τα νερά και επιστήμονες και ειδικοί σε ζητήματα των κοινωνικών κινημάτων, σπεύδουν να μελετήσουν το φαινόμενο. Στη μελέτη μας, παρατηρώντας τις εξελίξεις, θα επιχειρήσουμε να δώσουμε απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα και να κατανοήσουμε το ίδιο το φαινόμενο. Με εργαλεία, βασικά θεωρητικά σχήματα από τη βιβλιογραφία των κοινωνικών κινημάτων, θα προσπαθήσουμε να σχεδιάσουμε το πλαίσιο στο οποίο δραστηριοποιούνται τα Κίτρινα Γιλέκα, καθώς και να παρατηρήσουμε, εστιάζοντας με το μεγεθυντικό μας φακό, στους τρόπους με τους οποίους δραστηριοποιούνται οι διαδηλωτές. Επιπροσθέτως, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη εντοπίζεται στις σχέσεις που καλλιεργούν οι διαδηλωτές με τους παραδοσιακούς φορείς εξουσίας (το κράτος, τα κόμματα, τα συνδικάτα, τα ΜΜΕ, την αστυνομία). Πρόκειται για ένα ταξίδι εξερεύνησης και ψηλάφησης των γεγονότων που εκτυλίσσονται εδώ και τόσους μήνες στη χώρα της ηπειρωτικής Ευρώπης, μάλλον, παρά μια προσπάθεια εξαγωγής καθολικών και αμετάβλητων συμπερασμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Δομές κινηματικής δράσης στη νεοφιλελεύθερη Γαλλία.

Προτού προχωρήσουμε στη μελέτη της περίπτωσης των Κίτρινων Γιλέκων αξίζει να ρίξουμε μια πιο προσεκτική ματιά στο κλίμα στο οποίο δραστηριοποιούνται. Με άλλα λόγια, θα επιχειρήσουμε να διαλευκάνουμε το πολιτικό πεδίο και τις ευκαιρίες τις οποίες προσφέρει για κινηματική δράση ο γαλλικός πολιτικός και κοινωνικός χώρος.

Μέσω μιας σύντομης ιστορικής αναδρομής, μπορούμε κάλλιστα να επισημάνουμε ότι η Γαλλία αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα χώρας –ίσως το χαρακτηριστικότερο- με πλούσια κινηματική και επαναστατική δράση. Η Γαλλική Επανάσταση του 1789 συνιστά ένα γεγονός ορόσημο τόσο της ευρωπαϊκής όσο και της παγκόσμιας ιστορίας. Έθεσε τα θεμέλια της εθνικής εξέγερσης των λαών απέναντι στην κοινωνικο-οικονομική, πολιτική και πολιτισμική επιρροή των μεγάλων αυτοκρατοριών ανοίγοντας το δρόμο για τη διεκδίκηση της ανεξαρτησίας τους. Αν και πολλά θα μπορούσαν να ειπωθούν για την εμβληματική αυτή επανάσταση, στην παρούσα φάση μας ενδιαφέρει η παρακαταθήκη που άφησε, δηλαδή το τρίπτυχο: Liberté, Égalité, Fraternité / Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφότητα.¹

Το τρίπτυχο αυτό επιδέχεται πολλών μεταφράσεων και οι πρακτικές του συνέπειες μέσω της υιοθέτησής του –σε κάθε επιμέρους ιστορική περίσταση- του έχουν προσδώσει πλειάδα μορφών. Ωστόσο, το ενδιαφέρον εντοπίζεται στο ότι κατόρθωσε να καλλιεργήσει μια κουλτούρα διεκδικήσεων και αγώνων. Ένα σύμβολο ενοποίησης των ανθρώπων απέναντι στο άδικο και της αποκατάστασής του με το επιθυμητό δίκαιο δια μέσου της διαδικασίας της «γνωστικής απελευθέρωσης».²

Παρατηρούμε, επομένως, ότι λόγω της επαναστατικής κληρονομιάς της η γαλλική κοινωνία είναι μπολιασμένη από αξίες και ιδανικά που επιτρέπουν στο εκάστοτε πλήθος διεκδικητών να ενορχηστρωθεί και να οργανώσει τους αγώνες του αρκετά πιο εύκολα σε σύγκριση με έθνη-κράτη των οποίων η πολιτική ιστορία δεν

---

¹ Huffpost, Γαλλική Επανάσταση. Η ιστορία και ο εθνικός ύμνος της Γαλλίας (2019), https://www.huffingtonpost.gr/entry/yallike-epanastase-e-istoria-kai-o-ethnikos-emnos-tes-yallias_gr_5d2ae4a1e4b02a5a5d5c2bd6 (τελευταία πρόσβαση: 18/9/19).

² Βλ. McAdam, Doug 1986: “Recruitment to High-Risk Activism: The Case Freedom Summer”. American Journal of Sociology, 92, p.64-90.

γνώρισε μεγάλες επαναστάσεις, αλλά τόσο οι ιδέες όσο και οι τρόποι τους μεταγγίστηκαν.

Επανερχόμενοι τώρα στη Γαλλία του 20^{ου} και του 21^{ου} αιώνα και στην περίπτωση των Κίτρινων Γιλέκων, πέραν της ιστορικής κληρονομιάς που κουβαλούν, κρίνεται αναγκαίο να εξετάσουμε και άλλους παράγοντες –τόσο θεσμικούς όσο και πολιτικούς, κοινωνικούς- για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τις δυναμικές του πολιτικού συστήματος που επέτρεψαν και υποβοήθησαν την άνοδο των Κίτρινων Γιλέκων στο προσκήνιο της γαλλικής πολιτικής σκηνής. Σαφώς, πρόκειται για ένα μακρόπνοο σχέδιο, το οποίο δεν θα μπορέσουμε να εξαντλήσουμε ούτε καν να εμβαθύνουμε σε όλες τις πτυχές του, -σε αυτή τουλάχιστον την μελέτη-, αλλά αυτό που θα επιχειρήσουμε είναι να σχεδιάσουμε ένα πλαίσιο προς την κατεύθυνση της στοιχειώδους κατανόησης του φαινομένου που ονομάζεται Κίτρινα Γιλέκα.

Το ενδιαφέρον μας για τα Κίτρινα Γιλέκα μπορεί να τοποθετηθεί, αρχικώς, στα περίχωρα της Γαλλίας.³ Με εφιαλτήριο την βιομηχανική κρίση της δεκαετίας του '80, που είχε ως αποτέλεσμα την αποβιομηχανοποίηση της υπαίθρου και την ενίσχυση της αστικοποίησης, πολλοί κάτοικοι αναγκάστηκαν να αναζητήσουν εργασία στα μεγάλα αστικά-βιομηχανικά κέντρα, πολλές φορές εγκαταλείποντας, μάλιστα, τους τόπους κατοικίας τους. Η εξέλιξη αυτή δημιούργησε μια αίσθηση περιθωριοποίησης των ανθρώπων –και κατ' επέκταση αποξένωσης- τόσο από την ενασχόληση τους με την πολιτική όσο και από τους ίδιους τους δημοκρατικούς θεσμούς. Ωστόσο, οι επιδράσεις δεν σταματούν εδώ. Σε συνδυασμό με την ολοένα και αυξανόμενη εισχώρηση του νεοφιλελευθερισμού σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, η συνεπαγόμενη κοινωνική και οικονομική αδικία ανέδειξε τους βαθύτερους μετασχηματισμούς στη ζωή και τις εργασιακές συνθήκες των ανθρώπων της υπαίθρου.⁴

Οι γεωμετρικές διαφορές ανάμεσα στις εργασίες που προσφέρονται στις πόλεις και σε εκείνες που προσφέρονται στην ύπαιθρο γίνονται εμφανείς μέσω της διάκρισης των εργασιών σε πνευματικές και χειρωνακτικές, όπου οι μεν πρώτες είναι ταυτισμένες με τη ζωή στην πόλη και οι δεύτερες με τη ζωή στην ύπαιθρο.⁵ Η διάκριση αυτή όμως δεν είναι τυπική, στην ουσία της δημιουργεί μία ανισότητα μεταξύ των εργασιών, η οποία μπορεί να ερμηνευτεί τόσο από την οικονομική σκοπιά

---

³ Jacobin, Rural France in Revolt (2019), <https://jacobinmag.com/2019/03/gilets-jaunes-rural-dispossession-macron> (τελευταία πρόσβαση: 18/9/19).

⁴ Στο ίδιο.

⁵ Στο ίδιο.

και την ποιότητα ζωής όσο και από την πλευρά του κοινωνικού status. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι πνευματικές εργασίες ιεραρχούνται στη συλλογική συνείδηση ως ανώτερες και οι χειρωνακτικές ως κατώτερες. Η κατάσταση αυτή νομιμοποιείται και θεμελιώνεται από το εκπαιδευτικό σύστημα της Γαλλίας, στο οποίο τα παιδιά της υπαίθρου προετοιμάζονται για την μελλοντική τους ενασχόληση με τις χειρωνακτικές εργασίες, ενώ από την άλλη στους μαθητές των πόλεων παρουσιάζονται περισσότερες ευκαιρίες και παρέχονται περισσότερα εφόδια για μελλοντική ενασχόληση με πνευματικές εργασίες. Ως εκ τούτου, φαίνεται σχεδόν «φυσικό» οι άνθρωποι της υπαίθρου να νιώθουν ένα αίσθημα απαξίωσης από το κράτος λόγω των περιοριστικών δομών για την εύρεση εργασίας που εκείνο παρέχει.⁶

Αξιοσημείωτες, όμως, είναι και οι επιδράσεις στο εσωτερικό της κοινωνικής ζωής των ανθρώπων που διαμένουν στα μεγάλα αστικά κέντρα της Γαλλίας. Παρότι η κοινωνική τους κινητικότητα είναι σε μεγάλο βαθμό πιο ευέλικτη από τους κατοίκους της υπαίθρου, και άρα μπορούν να οραματίζονται και να σχεδιάζουν το μέλλον τους με μεγαλύτερη άνεση, το σύγχρονο φαινόμενο της αυξανόμενης εξειδίκευσης στους κόλπους της εργασίας φαίνεται αποτρεπτικό στο φάσμα του ελεύθερου χρόνου και της κοινωνικής δραστηριοποίησης. Οι λεγόμενοι managers⁷ ελλείπει χρόνου δεν επενδύουν σε κοινωνικές επαφές και δραστηριότητες με αποτέλεσμα να περιορίζονται σε ένα στενό οικογενειακό και φιλικό κύκλο ανθρώπων, με λίγο έως πολύ επαναλαμβανόμενες ασχολίες. Η συνθήκη αυτή καλλιεργεί ένα αίσθημα αποξένωσης στους ανθρώπους τόσο από τον κοινωνικό τους περίγυρο (γειτονιά, οικογενειακό περιβάλλον κλ.) όσο και από την ενεργό πολιτική συμμετοχή. Αυτό δεν μας φαίνεται παράδοξο σε μία νεοφιλελεύθερη κοινωνία όπου ύψιστες αξίες αναδεικνύονται τα άτομα και η έμφαση στην οικονομική παραγωγή, άμεσο –και σχεδόν αναπόδραστο- αποτέλεσμα της οποίας φαίνεται να είναι ο απομονωτισμός και η μη δυνατότητα συγκρότησης ισχυρών πόλων κατά της εξουσίας.⁸

Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο, όμως, σχετικά με τα αίτια-ευκαιρίες ανάδυσης των Κίτρινων Γιλέκων αποτελεί η πολιτική οργάνωση της υπαίθρου από το γαλλικό κράτος. Η ιστορία ξεκινάει περίπου είκοσι χρόνια πίσω, όπου ένα νέο μοντέλο κυβέρνησης παρουσιάστηκε στις μη αστικές πόλεις, εκείνο των «κοινοτήτων των

---

⁶ Στο ίδιο.

⁷ Βλ. Α. Σδρόλιας, Κ. Τερζίδης και Σ. Πολύζος, Η ψυχική αλλοτρίωση του προσωπικού των επιχειρήσεων από το εργασιακό τους περιβάλλον. Εννοιολογική προσέγγιση - Αιτίες - Συμπτώματα του φαινομένου, 2003, Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών, Τεύχ. 3.

⁸ Βλ. Monbiot, “Neoliberalism – the ideology at the root of all our problems”, 2016, άρθρο στη Guardian.

πόλεων» («*Communautés de communes*»)⁹ Παρότι το σχέδιο στόχευε στην ενίσχυση της δημοκρατίας στους κόλπους των πόλεων μέσω μιας πιο ενεργούς συμμετοχής στα κοινά τοπικά ζητήματα, δεν κατόρθωσε να αποδώσει καρπούς. Η λειτουργία των τοπικών οργάνων φάνηκε ανίκανη να ανταποκριθεί στις ανάγκες των καθημερινών ασχολιών των κατοίκων, καθιστώντας τα ίδια τα όργανα αναποτελεσματικά. Σε αυτή την κατεύθυνση συνέβαλε, ασφαλώς, και το γεγονός ότι η κεντρική εξουσία άρχισε σταδιακά να αδιαφορεί για τις επιμέρους τοπικές ιδιομορφίες, επιβάλλοντας σε όλη τη γαλλική επικράτεια τους ίδιους κανόνες προς συμμόρφωση.¹⁰ Επιπροσθέτως, στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας, τα πολιτικά κόμματα –κυρίως αριστερής προέλευσης– στάθηκαν ανίκανα να ανταπεξέλθουν σε αυτές τις συνθήκες και να αποτελέσουν έναν ισχυρό πόλο αντίστασης. Η αίσθηση των ανθρώπων ότι δεν έχουν «λόγο» περί των ζητημάτων που τους απασχολούν και η συνακόλουθη εξαγρίωσή τους λόγω του αποκλεισμού τους από τις αποφάσεις στη δημόσια σφαίρα, αποτελεί ίσως το στοιχείο κλειδί για το ξέσπασμα των Κίτρινων Γιλέκων.¹¹

---

⁹ Vie-publique, Que sont les communautés de communes et les communautés d'agglomération? (2018), <https://www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/institutions/collectivites-territoriales/intercommunalite-cooperation-locale/que-sont-communautetes-communes-communautetes-agglomeration.html> (τελευταία πρόσβαση: 26/9/19).

¹⁰ Βλ. D. Dellaporta and M. Diani, Social Movements-An introduction, 2006, Blackwell Publishing Limited, p.354.

¹¹ Jacobin, Rural France in Revolt, (2019), <https://jacobinmag.com/2019/03/gilets-jaunes-rural-dispossession-macron> (τελευταία πρόσβαση: 26/9/2019).

Κεφάλαιο 2^ο

Πώς η δυσαρέσκεια μετατράπηκε σε κινητοποίηση;

Σε αυτό το κεφάλαιο θα μας απασχολήσει το ζήτημα των τρόπων με τους οποίους εκδηλώθηκε το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων. Αξίζει όμως, παράλληλα με τη μελέτη του θέματος, να επιχειρήσουμε να δώσουμε απάντηση σε ένα σημαντικό ερώτημα: είναι τα Κίτρινα Γιλέκα ένα κοινωνικό κίνημα;

Τα Κίτρινα Γιλέκα βγήκαν για πρώτη φορά στους δρόμους του Παρισιού και άλλων μεγάλων πόλεων της Γαλλίας τη 17^η Νοεμβρίου του 2018.¹² Η προϊστορία κάνει λόγο για ένα online petition αναφερόμενο ως η απαρχή του κινήματος των Κίτρινων Γιλέκων.¹³ Η Priscillia Ludosky δημοσίευσε το Μάιο του 2018 ένα ιντερνετικό δημοψήφισμα στη σελίδα change.org, δημοψήφισμα το οποίο έγινε ευρέως γνωστό ύστερα από ένα άρθρο του γάλλου δημοσιογράφου Eric Drouet για την πρωτοβουλία της Ludosky το φθινόπωρο του 2018.¹⁴ Οι δύο τους γνωρίστηκαν και αποφάσισαν να στήσουν ένα «κίνημα από τα κάτω» προωθώντας το δημοψήφισμα. Ποια όμως ήταν η αφορμή για το ξέσπασμα όλων αυτών των κινήσεων;

Το ευρύτερο πλαίσιο της κινηματικής δράσης μπορεί να αποδοθεί στη διαμαρτυρία ενάντια στις νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις της κυβέρνησης Μακρόν. Ωστόσο, εκείνο το συγκεκριμένο στοιχείο που πυροδότησε τις εξελίξεις ήταν η ανακοίνωση της αύξησης των φόρων επί των καυσίμων: αύξηση του φόρου των καυσίμων 6,5 λεπτά/λίτρο για την βενζίνη και 2,9 λεπτά/λίτρο για το πετρέλαιο, προοριζόμενη για την 1^η Ιανουαρίου του 2019.¹⁵ Πρόσχημα των μέτρων αποτέλεσε η δηλωθείσα πρόθεση της κυβέρνησης Μακρόν για μείωση της κατανάλωσης, στο πλαίσιο μιας καμπάνιας υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος, ύστερα και από την

---

¹² E-daily, Πώς προέκυψαν τα «κίτρινα γιλέκα στη Γαλλία;» (2018), <https://www.e-daily.gr/themata/121000/pws-proekypsan-ta-kitrina-gileka-sthn-gallia-pics-video> (τελευταία πρόσβαση: 26/9/2019).

¹³ AthensVoice, Κίτρινα Γιλέκα: Ποιοι, πώς, γιατί;, (2018), https://www.athensvoice.gr/world/500465_fakelos-kitrina-gileka (τελευταία πρόσβαση: 18/8/2019).

¹⁴ Huffpost, Éric Drouet et Priscillia Ludosky, deux figures des gilets jaunes actent leur rupture sur Facebook, (2019), https://www.huffingtonpost.fr/2019/01/14/eric-drouet-et-priscilla-ludosky-deux-figures-des-gilets-jaunes-actent-leur-rupture-sur-facebook_a_23642091/ (τελευταία πρόσβαση: 20/9/2019).

¹⁵ Vox, Thousands in France are protesting gas taxes — and their president, (2018), <https://www.vox.com/2018/11/27/18113124/paris-gas-tax-riots-france-macron> (τελευταία πρόσβαση: 18/9/2019).

παραίτηση του υπουργού περιβάλλοντος Nicolas Hulot, ο οποίος είχε δηλώσει ανοιχτά την εναντίωσή του στην έλλειψη ευαισθησίας της κυβέρνησης σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα.¹⁶ Τη 17^η Νοεμβρίου περίπου 280.000 γάλλοι και γαλλίδες βγήκαν στους δρόμους, σχεδόν ολόκληρης της Γαλλίας, για να διαδηλώσουν κατά των μέτρων. Ήταν το πρώτο Σάββατο που «χτύπησαν» τα Κίτρινα Γιλέκα.

Μετά τις δύο πρώτες εβδομάδες κινητοποιήσεων, τα Κίτρινα Γιλέκα ανακοίνωσαν τη δημιουργία μίας πρώτης «αντιπροσωπείας επίσημων εκπροσώπων» στις 26/11. Στην ίδια ανακοίνωση διευκρίνισαν ότι δεν πρόκειται «ούτε για αρχηγούς, ούτε για κάποιους που έχουν αποφασιστικό ρόλο», αλλά απλώς για «ταχυδρόμους των μηνυμάτων». Η αντιπροσωπεία αυτή κρίθηκε απαραίτητο να υπάρξει, καθώς το κίνημα, όπως σημείωνε, επιχειρούσε να προχωρήσει στο επόμενο επίπεδο και να αποκτήσει μία «σοβαρή και απαραίτητη επαφή με τους εκπροσώπους της Πολιτείας». Στην πρώτη αυτή ομάδα υπήρχαν 6 άντρες και δύο γυναίκες, ηλικίας 20 με 33 ετών, μεταξύ αυτών φυσικά ο Drouet και η Ludosky. Στον ίδιο κατάλογο συναντάμε μία σερβιτόρα, έναν δημοσιογράφο, μία αρωματοθεραπεύτρια και έναν φοιτητή, που όλοι τους αναδείχτηκαν σε τοπικό επίπεδο.¹⁷

Την Παρασκευή, παραμονή της τρίτης μεγάλης διαδήλωσης, ο πρωθυπουργός ανακοίνωσε ότι κάλεσε σε διάλογο τους οκτώ αυτούς αντιπροσώπους του κινήματος. Το ραντεβού μετατράπηκε σε φιάσκο, αφού αντί για οκτώ, εμφανίστηκαν ενάμισης! Ο 26χρονος Jason Herbert μπήκε και σε τρία λεπτά βγήκε πάλι, δηλώνοντας στους δημοσιογράφους ότι φεύγει, γιατί ο Εντουάρ Φιλίπ αρνήθηκε την πρότασή του να μεταδοθεί ζωντανά η κουβέντα τους. Δήλωσε επίσης ότι μέσα στο Ματινιόν υπάρχει ακόμα ένας εκπρόσωπος των «κίτρινων γιλέκων», που ποτέ όμως δεν μάθαμε ποιος ήταν ούτε τι ειπώθηκε.¹⁸ Τόσο το «φιάσκο» όσο και τα επεισόδια του Σαββάτου στο Παρίσι, προκάλεσαν την εμφάνιση μιας συλλογικότητας που υπογράφει ως «ελεύθερα κίτρινα γιλέκα» και αυτοδιορίζεται στη θέση του εκπροσώπου. Η πρώτη της εμφάνιση έγινε με ένα κείμενο που δημοσιεύθηκε την Κυριακή στην εφημερίδα «Journal de Dimanche»¹⁹ και το οποίο φέρει δέκα υπογραφές. Το κείμενο

---

¹⁶ Βλ. D. Fassin and A.-C. Deffossen, An improbable movement?, Jan Feb 2019, New Left Review, p.78.

¹⁷ AthensVoice, Κίτρινα Γιλέκα: Ποιοι, πώς, γιατί;, (2018), https://www.athensvoice.gr/world/500465_fakelos-kitrina-gileka (τελευταία πρόσβαση: 18/8/2019).

¹⁸ Στο ίδιο.

¹⁹ Le Journal du Dimanche, Manifestations du 1er-Mai : un virage stratégique pour les Gilets jaunes?, (2018), <https://www.lejdd.fr/Politique/manifestations-du-1er-mai-un-virage-strategique-pour-les-gilets-jaunes-3895716> (τελευταία πρόσβαση: 16/8/2019).

καταδικάζει τη βία της προηγούμενης μέρας, επαναδιατυπώνει (λίγο διαφορετικά) τα αιτήματα του κινήματος και δηλώνει επιθυμία για διάλογο με την κυβέρνηση.

Ενδιαφέρον έχει η ανάλυση των τριών πρώτων εβδομάδων της κινητοποίησης των γιλέκων από τον Toni Negri σχετικά με τα άτομα που συμμετέχουν στο κίνημα:

«Πρόκειται για ένα πλήθος εν κινήσει: είναι υποκείμενα συνδεδεμένα οριζόντια· προέρχονται κυρίως από τους λιγότερο εκσυγχρονισμένους τομείς της χώρας ή από το ευρύτερο γεωγραφικό κέντρο (και οικονομικά περιφερειακό) της Γαλλίας. Πρόκειται για μία μεσαία τάξη εκπτώχουμένη, συνδεδεμένη με παραδοσιακούς παραγωγικούς οργανισμούς, προσφάτως τυναγμένους στον αέρα από τις νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις και πάντως λιγότερο αξιοποιημένους σε σχέση με εκείνους τους τομείς των αστεακών υπηρεσιών και της «γνωστικής» παραγωγής.²⁰

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η ανάλυση του T. Negri επαληθεύεται τρόπον τινά, και από τις δημοσκοπήσεις της κοινής γνώμης τόσο για το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων όσο και για τη δημοτικότητα του Μακρόν. Σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις, -κατά τις πρώτες εβδομάδες της κινητοποίησης του κινήματος κατά των φόρων-, τα 2/3 των Γάλλων εγκρίνουν εν γένει το κίνημα, ενώ η δημοτικότητα του Εμανουέλ Μακρόν υποχώρησε κατά πέντε μονάδες μέσα σε έναν μήνα (27%), για να φθάσει στο χαμηλότερό της επίπεδο αφότου άρχισε η πενταετία του στην προεδρία της Δημοκρατίας της Γαλλίας τον Μάιο του 2017.²¹ Ο Εμανουέλ Μακρόν χάνει έδαφος μεταξύ των ψηφοφόρων που πρόσκεινται στο Σοσιαλιστικό Κόμμα (-4), στην Ανυπότακτη Γαλλία (-11), αλλά ακόμη και στο δικό του κόμμα, το LREM (-3), όπως προκύπτει από την έρευνα που διενεργήθηκε για λογαριασμό του ραδιοφωνικού δικτύου France Inter, του εβδομαδιαίου περιοδικού L'Express και της περιφερειακής εφημερίδας La Presse. Θεωρείται εξάλλου πάντα ο «πρόεδρος των πλουσίων» από το 74% του δείγματος (+3), ενώ πλέον μόλις το 33% (-16) λέει πως πιστεύει ότι είναι «επαρκής», ενώ το 67% έχει την αντίθετη άποψη.²²

---

²⁰ T. Negri, Τα Κίτρινα Γιλέκα: Ο θερμός γαλλικός χειμώνας '18- '19, Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2019, σελ. 11.

²¹ Iefimerida, Τα κίτρινα γιλέκα έριξαν στα τάρταρα τη δημοτικότητα Μακρόν -Πανηγυρίζει η Λεπέν, (2018), <https://www.iefimerida.gr/news/466255/ta-kitrina-gileka-erixan-sta-tartara-ti-dimotikotita-makron-panigyryzei-i-lepen> (τελευταία πρόσβαση: 23/9/2019).

²² Στο ίδιο.

Το ερώτημα όμως που προκύπτει ύστερα από τα ευρήματα των δημοσκοπήσεων είναι γιατί τόσο μεγάλη μερίδα του πληθυσμού των γάλλων δεν είναι «ευχαριστημένη» με τον Μακρόν. Ο Jeff Lightfoot, ειδικός στα γαλλικά ζητήματα στο Atlantic Council της Ουάσινγκτον ισχυρίζεται ότι δύο είναι οι κύριοι λόγοι για τους οποίους ο Μακρόν χάνει τη δημοτικότητά του.²³ Πρώτον, δεν παρουσιάζει να έχει σταθερή πολιτική βάση, επομένως εάν οι εξελίξεις με τα Κίτρινα Γιλέκα «ζορίσουν», δεν θα έχει στήριξη.²⁴ Και δεύτερον, η οικονομία της Γαλλίας αυξάνεται, αλλά με πολύ αργούς ρυθμούς και το σπουδαιότερο αποτελεί ότι η «ανάπτυξη» επικεντρώνεται στις μεγάλες πόλεις, όπως το Παρίσι, ενώ οι πόλεις της περιφέρειας και της υπαίθρου δεν έχουν κέρδη, με αποτέλεσμα η ψαλίδα μεταξύ περιφέρειας και πόλεων να ανοίγει επικίνδυνα.²⁵

Έχοντας δει ορισμένα στοιχεία από τις πρώτες εβδομάδες των κινητοποιήσεων των Κίτρινων Γιλέκων επανερχόμαστε στο καίριο ερώτημα· είναι τα Κίτρινα Γιλέκα κοινωνικό κίνημα;

Αρκετά στοιχεία των κινητοποιήσεων –ειδικά κατά τις πρώτες εβδομάδες εκδήλωσης του φαινομένου- μας αποτρέπουν από τη χρήση του όρου κοινωνικό κίνημα.²⁶ Αρχικώς, δεν πρόκειται περί οργανωμένης διαδήλωσης, αλλά για αυθόρμητο ξέσπασμα· τα meeting points των διαδηλωτών αποφασίζονται την τελευταία στιγμή μέσω του διαδικτύου.²⁷ Δευτερευόντως, στους κόλπους των Κίτρινων Γιλέκων δεν έχει αναδειχθεί κάποιος ηγέτης που να υπερασπίζεται το πλήθος των διαδηλωτών και να προωθεί τα αιτήματά τους.²⁸ Όσοι προσπάθησαν να «μπουν» μπροστά για να συζητήσουν με τις αρχές ή αποδέχτηκαν προτάσεις για συμμετοχή σε τηλεοπτικά shows είτε δέχτηκαν πολύ σκληρή κριτική είτε ακόμη απειλήθηκαν. Τρίτον, δεν υπήρχε κάποιο συγκεκριμένο σύνθημα που να χαρακτηρίζει τις διαδηλώσεις· τα πλακάτ των διαδηλωτών καταφέρονται των μέτρων για την αύξηση των τιμών των καυσίμων ή επιβεβαιώνουν τη γενικότερη δυσαρέσκεια κατά του Μακρόν.²⁹ Τέταρτον, η αδυναμία ενσωμάτωσης των Κίτρινων

---

²³ Vox, Thousands in France are protesting gas taxes — and their president, (2018), <https://www.vox.com/2018/11/27/18113124/paris-gas-tax-riots-france-macron> (τελευταία πρόσβαση: 20/9/2019).

²⁴ Στο ίδιο.

²⁵ Στο ίδιο.

²⁶ Βλ. D. Fassin and A.-C. Deffossen, An improbable movement?, Jan Feb 2019, New Left Review, p.78.

²⁷ Στο ίδιο, σελ.81

²⁸ Στο ίδιο, σελ.82

²⁹ Στο ίδιο, σελ.83

Γιλέκων στα ενδιάμεσα θεσμικά όργανα (παραδοσιακά κόμματα, εργατικά συνδικάτα και μη κυβερνητικές οργανώσεις) –με εξαίρεση τους Μαρσεγέζους, όπου οι εμπορικές ενώσεις συντάχθηκαν με τα Κίτρινα Γιλέκα, υποστηρίζοντας ότι έχουν πολλά κοινά- προήλθε από την δυσκολία της κατανόησης του τι τέλος πάντων είναι τα Κίτρινα Γιλέκα.³⁰ Σε αυτή την ασάφεια βέβαια συνέβαλλαν τα ΜΜΕ, τα οποία πρόβαλαν τις κινητοποιήσεις των Κίτρινων Γιλέκων ως βίαιες, ανεξέλεγκτες και τείνουσες προς την άκρα δεξιά, αποθαρρύνοντας πολλούς πολιτικούς να υποστηρίξουν ανοιχτά τις κινητοποιήσεις. Πέμπτον, τα Κίτρινα Γιλέκα αποτελούν μια ετερογενή ομάδα ή όπως το θέτει πολύ εύστοχα ο Toni Negri:

«..πρόκειται για ένα πραγματικό πλήθος, οριζόντιο, πολύχρωμο και...εμπρηστικό. Ένα κίνημα «χωρίς επικεφαλής» (το λένε και οι αντίπαλοί του), δηλαδή χωρίς διευθυντικά στελέχη, που δηλώνει ότι δεν είναι «ούτε με τη δεξιά ούτε με την αριστερά», που πολεμάει την πολιτική αντιπροσώπευση την οποία θεωρεί καθεαυτή διεφθαρμένη και κυρίως ορίζεται ως αντί-Μακρόν».³¹

Ωστόσο, παρά τη συμπεριληπτική ταυτότητα³² την οποία φαίνεται να έχουν τα Κίτρινα Γιλέκα, δεν κατορθώνουν να ενσωματώσουν τα πιο μειονεκτούμενα στοιχεία της κοινωνίας· παραδείγματος χάριν τους «γείτονες σε κατάσταση ανάγκης» ή τις «ευαίσθητες αστικές ζώνες» ή τους γαλλο-αφρικανούς που υπόκεινται σε σκληρούς κοινωνικοοικονομικούς και εθνοφυλετικούς αποκλεισμούς. Επιπλέον, έχει τονιστεί ξανά η σημασία της «περιφερειακής Γαλλίας» στην περίπτωση των Κίτρινων Γιλέκων σχετικά με το αίσθημα των κατοίκων περί εγκατάλειψης τους από το κράτος. Ο κοινωνιολόγος Serge Paugam παρατηρεί ότι το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων αποτελεί την «εκδίκηση των αόρατων ενάντια στην κοινωνική περιφρόνηση τους από τις ελίτ».³³ Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι τα Κίτρινα Γιλέκα αποτελούν ένα κοινωνικό κίνημα, παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις και ιδιομορφίες τους με πιο παραδοσιακά κοινωνικά κινήματα. Άλλωστε σύμφωνα με τον Wilson:

---

³⁰ Στο ίδιο.

³¹ T. Negri, Τα Κίτρινα Γιλέκα: Ο θερμός γαλλικός χειμώνας '18- '19, Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2019, σελ.12

³² Βλ. Marwell, Gerald and Olivier, Pamela 1993: The Critical Mass in Collective Action: A Micro-Social Theory. Cambridge/New York: Cambridge University Press.

³³ Serge Paugam, Face au mepris social, la revanche des invisibles, AOC, 7 December 2018

«τα κοινωνικά κινήματα χρησιμοποιούν μεθόδους πειθούς και καταναγκασμού που είναι συνήθως καινοτόμες, ανορθόδοξες, δραματικές και αμφιλεγόμενης νομιμοποίησης».³⁴

---

³⁴Wilson, John 1973: Introduction to Social Movements. New York: Basic Books.

Κεφάλαιο 3^ο

Ποια η σχέση της κυβέρνησης Μακρόν με τα Κίτρινα Γιλέκα;

Σε αυτό το κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με τη σχέση της κυβέρνησης Μακρόν με τα Κίτρινα Γιλέκα, όπως αυτή εξελίχθηκε από τη συνέχιση των κινητοποιήσεων του κοινωνικού κινήματος.

Στις 10 Δεκεμβρίου ο Μακρόν, ύστερα από τηλεοπτικό διάγγελμα, εξήγγειλε την αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 100 ευρώ, αρχής γενομένης από τον Ιανουάριο. Ο Γάλλος πρόεδρος χαρακτήρισε «δικαιολογημένη» και «βαθιά» την οργή που εκφράζουν με τις κινητοποιήσεις τους τα Κίτρινα Γιλέκα, τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες. Τόνισε ότι, γνωρίζει πως κάποιες από τις δηλώσεις που έκανε πρόσφατα «πλήγωσαν» τους ανθρώπους, όμως σημείωσε ότι πιστεύει πως μπορεί να βρεθεί διέξοδος από τα τρέχοντα προβλήματα. Ο Μακρόν χαρακτήρισε «απαράδεκτες» κάποιες από τις πρόσφατες εκδηλώσεις βίας και υποσχέθηκε να κάνει τα πάντα για την αποκατάσταση της ηρεμίας. Ταυτόχρονα όμως διαμήνυσε: «Θα απαντήσουμε στις επείγουσες οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες, διατηρώντας όμως τις δαπάνες μας υπό έλεγχο, αλλά χωρίς στροφές 180 μοιρών». Επιπλέον, δεσμεύτηκε ότι θα καταπολεμήσει τη φοροδιαφυγή, αλλά δεν θα επαναφέρει τον «φόρο πλούτου».³⁵

Επί της ουσίας, ενώπιος των προκλήσεων των Κίτρινων Γιλέκων και της κοινωνικής πίεσης, ο Μακρόν αύξησε το SMIC³⁶, χωρίς να υπάρχει ρητό αίτημα των συνδικάτων. Ο Toni Negri παρατηρεί ότι, έμμεσα, με τη στάση του ο Μακρόν:

«δέχθηκε αυτό που πάντα αρνούνταν, ότι δηλαδή το αντιπροσωπευτικό σύστημα δεν λειτουργεί πλέον ως σύστημα μεσολάβησης μεταξύ εξουσίας και κοινωνίας, μεταξύ κράτους και πολιτών. Δέχεται, συνεπώς, μετά από αυτό το κύμα αγώνων, ότι η συζήτηση πρέπει να συνεχιστεί για μια σειρά γενικότερων θεματικών (φορολογία, υγεία κ.ο.κ), όμως την παραπέμπει στην κοινωνική μεσολάβηση των συνδικάτων. Είναι μια έκκληση στις «ομοσπονδιακές»

---

³⁵ Kathimerini, Διάγγελμα Μακρόν: Αποδοκιμασία της βίας αλλά και αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 100 ευρώ, (2018), <https://www.kathimerini.gr/999405/article/epikairothta/kosmos/diaggelma-makron-apodokimasia-ths-vias-alla-kai-ay3hsh-toy-katwtatoy-mis8oy-kata-100-eyrw> (τελευταία πρόσβαση: 23/8/2019).

³⁶ SMIC, ο γαλλικός ελάχιστος μισθός [σ.τ.μ]

παραδόσεις της Δημοκρατίας πάντοτε καταπιεσμένες και τώρα, για λόγους ανάγκης, αναστημένες.»³⁷

Μπορούμε, επομένως, να υποθέσουμε ότι ο Μακρόν επιχειρεί «χειρουργικά» και βίαια να μετασχηματίσει την αγανάκτηση και την οργή –όπως αυτή εκφράζεται με τις κινητοποιήσεις των Γιλέκων- σε πιο θεσμοθετημένες μορφές έκφρασης, κάτι που οι διαδηλωτές αρνούνται πεισματικά. Φαίνεται, δηλαδή, ότι ο Μακρόν θέλει να επαναφέρει το λαό του, τη στιγμή της κρίσης του νεοφιλελεύθερου προγράμματός του.³⁸ Η κατάργηση του φόρου επί των καυσίμων, από τον οποίο ξεκίνησαν τα πάντα, το μόνο που προκάλεσε ήταν η ειρωνεία, η βίαιη και θεαματική απόρριψη από τα Κίτρινα Γιλέκα.³⁹ Αυτή ακριβώς η στάση μπορεί να ερμηνευθεί ως, μια τρόπον τινά, επιστροφή της κοινωνίας στην πολιτική αρένα, αρνούμενη των παραδοσιακών της σχηματισμών (κόμματα, συνδικάτα, ΜΚΟ), διεκδικώντας δυναμικά και μαχητικά ένα μετασχηματισμό της δομής του ίδιου του νεοφιλελευθεριστικού μοντέλου οργάνωσης. Τα Κίτρινα Γιλέκα κατόρθωσαν να συνενώσουν τους χαμηλόμισθους και τους ελεύθερους επαγγελματίες στο ίδιο «γήπεδο» δημιουργώντας, εν τέλει, μία διαμαρτυρία έναντι στο ίδιο το κράτος.⁴⁰ Σκιαγραφείται, κατά αυτόν τον τρόπο, μία κατάσταση «δυναδικής εξουσίας»⁴¹, που από την μία βρίσκεται η μάζα και από την άλλη η κεντρική εξουσία. Ή όπως επισημαίνει και πάλι ο Negri:

«Ίσως ακούγεται υπερβολικό το να μιλάμε εδώ για δυναδική εξουσία με τον ορισμό που της δίνει η επαναστατική παράδοση. Υπάρχει σίγουρα εδώ μια διαφορά από την ισχυρή αντιεξουσία, την παγιωμένη που δρα στις μοντέρνες επαναστάσεις τις οποίες έχουμε γνωρίσει. Θα έλεγα ότι εδώ υπάρχει μάλλον μια αδύναμη αν και πιο αποτελεσματική αντιεξουσία, που καταφέρνει να αντισταθεί λόγω αυτής της παράξενης φιγούρας της, λόγω της πολλαπλότητάς της, λόγω της μη αναφορικότητάς της (δεν έχει leader, δεν έχει

---

³⁷ T. Negri, Τα Κίτρινα Γιλέκα: Ο θερμός γαλλικός χειμώνας '18- '19, Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2019, σελ.16

³⁸ Στο ίδιο, σελ.17

³⁹ Στο ίδιο, σελ.19

⁴⁰ S. Kouvelakis, The French Insurgency: Political Economy of Gilets Jaunes, New Left Review 116/117, Mar June 2019, p.75.

⁴¹ Βλ. A. Gramsci, "Observations on Certain Aspects of the Structure of Political Parties in Periods of Organic Crisis", in Geoffrey Nowell and Quintin Hoare, eds, Selection from the Prison Notebooks, London 1971, pp.210-8. Gramscian conceptions also underline the stimulating essay by Bruno Amable and Stefano Palombarini, L' illusion du 'bloc bourgeois', Paris 2017.

αντιπροσωπευτικά όργανα ούτε μια υπαρκτή αντιπροσώπευση, κ.ο.κ) στην άλλη εξουσία (την κρατική, αντιπροσωπευτική, μεσολαβητική...)).⁴²

Είναι πράγματι αρκετά δύσκολο να συνάγουμε ένα καθολικό και συμπεριληπτικό συμπέρασμα για το εάν η δράση των Κίτρινων Γιλέκων φέρνει στο προσκήνιο ζητήματα «δυναδικής εξουσίας», όπως παρουσιάζονται στα κείμενα του A.Gramsci και άλλων μαρξιστών ή νέο-μαρξιστών στοχαστών, ή εάν πρόκειται για μία αντιεξουσία όπως προτείνει ο A.Negri. Το σίγουρο είναι ότι το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων έχει ταράξει τα θεμέλια του γαλλικού πολιτικού συστήματος, θέτοντας, σθεναρά και ηχηρά, ένα «όχι» στη νεοφιλελεύθερη διακυβέρνηση της χώρας από το Μακρόν.

Επιστρέφοντας στις εξελίξεις, με τα Κίτρινα Γιλέκα να συνεχίζουν να «χτυπούν» από Σάββατο σε Σάββατο για πάνω από δύο μήνες, διεκδικώντας να αποφανθεί ο λαός για σημαντικά ζητήματα μέσω δημοψηφίσματος προκειμένου «να ακουστεί η φωνή του λαού», και ενώ η προσπάθεια Μακρόν για «κοινωνική στροφή» μέσω των μέτρων ελάφρυνσης δεν απέδωσε καρπούς, ο ίδιος επινόησε την ιδέα της «Μεγάλης Εθνικής Διάσκεψης» στις 13/1/2019. Χαρακτηριστικά η απόκρισή του ήταν «Ας μιλήσουν οι Γάλλοι».⁴³ Η διάσκεψη θα είχε διάρκεια τρεις μήνες και θα μπορούσε να συμμετέχει ο οποιοσδήποτε. Επιπροσθέτως, τα τέσσερα θέματα και τα είκοσι δύο ερωτήματα, τα οποία θα καθοδηγούσα τη συζήτηση είχαν όλα αποφασιστεί προκαταβολικά.⁴⁴ Κρίσιμα αιτήματα των Κίτρινων Γιλέκων, όπως η επαναφορά του φόρου των πλουσίων, είχαν εξαιρεθεί από τον κατάλογο των ερωτημάτων a priori. Σε μια δημοσκόπηση που διενεργήθηκε στις 21/1/2019, η πλειονότητα των ερωτηθέντων είχε θετική στάση για το εγχείρημα, ωστόσο ένα 62% πίστευε ότι η κυβέρνηση δεν θα λάβει υπόψιν το αποτέλεσμα της διαδικασίας. Ενώ, ανάμεσα σε όσους διάκεινται θετικά των Κίτρινων Γιλέκων το ποσοστό αυτό έφτανε το 79%.⁴⁵

---

⁴² T. Negri, Τα Κίτρινα Γιλέκα: Ο θερμός γαλλικός χειμώνας '18- '19, Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2019, σελ.26

⁴³ The New York Times, Macron's Great Debate Finds What France Wants: Lower Taxes, No Cuts to Services, (2019), <https://www.nytimes.com/2019/04/08/world/europe/france-macron-yellow-vest.html> (τελευταία πρόσβαση: 26/9/2019).

⁴⁴ L. Medivilla, 'Grand Debat: les 82 questions soumises aux Francais sur Internet', Les Echos, 16 January 2019.

⁴⁵ Opinion Way, 'Pour 67% des Francais, le Grand debat national est "une bonne chose"', LCI, 22 January 2019.

Η απάντηση των Κίτρινων Γιλέκων ήρθε στα τέλη Ιανουαρίου από μια μικρή πόλη της βόρειο-ανατολικής Γαλλίας, το Κομερσί, και ήταν το περίφημο «Συνέδριο των Συνεδρίων».⁴⁶ Το ερώτημα που τίθεται σχεδόν αυτόματα είναι γιατί τα Κίτρινα Γιλέκα επέλεξαν συγκεκριμένα το Κομερσί για να ανακοινώσουν τις προθέσεις τους; Η μικρογραφία του Κομερσί φαίνεται πολύ τυπική του κινήματος των Κίτρινων Γιλέκων· οι κάτοικοί του, χειρώνακτες και ημερομίσθιοι στην πλειονότητά τους με τη μειονότητα να είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και συνταξιούχοι, παρουσιάζουν ισχυρή αίσθηση συλλογικής ταυτότητας, αποτελώντας ένα σύνολο ανθρώπων που μέσω της κοινής τους δράσης, έχουν αναπτύξει ισχυρούς δεσμούς.⁴⁷ Στόχος του εγχειρήματος είναι σαφώς ένα είδος άμεσης δημοκρατίας, στην οργάνωση της οποίας το ιντερνέτ φαίνεται να διαδραματίζει δευτερεύοντα ρόλο, καθώς οι κάτοικοι ακολουθούν πιο παραδοσιακούς τύπους επικοινωνίας, που θα μπορούσαμε συμβατικά να χαρακτηρίσουμε ως της ζωής της υπαίθρου.

Παρότι το Κομερσί δεν κρύβει κάποιο σπουδαίο επαναστατικό παρελθόν ούτε οι κάτοικοί του διαθέτουν γνώσεις και εμπειρίες κινηματικών δράσεων, παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον από την άποψη της δομικής του ύπαρξης. Αποτελεί, επί της ουσίας, ένα ζωντανό παράδειγμα οργάνωσης «ισχύος εν τη ενώσει», που αντιτίθεται εύληπτα στον κατακερματισμό του κοινωνικού ιστού –εμφανή παραδείγματα τα μεγάλα αστικά κέντρα– και λόγω των ιδιομορφιών, εξαιτίας των οποίων συντίθεται και συνέχεται, ανοίγει ένα παράθυρο στο μονόδρομο της οργάνωσης του ίδιου του νεοφιλελευθερισμού. Η λύση, μας λέει το Κομερσί, δεν είναι ούτε μία ούτε μοναδική, αλλά ο στόχος είναι ένας· περισσότερη δημοκρατία και ενεργότερη συμμετοχή όλο και μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού.

---

⁴⁶ labournet, THE ASSEMBLY OF ASSEMBLIES, (2019), <https://en.labournet.tv/assembly-assemblies> (τελευταία πρόσβαση: 25/9/2019).

⁴⁷ S. Kouvelakis, The French Insurgency: Political Economy of Gilets Jaunes, New Left Review 116/117, Mar June 2019, p.82.

Κεφάλαιο 4^ο

Η δράση των Κίτρινων Γιλέκων και ο ρόλος του Διαδικτύου.

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με τη δράση των Κίτρινων Γιλέκων και θα μελετήσουμε εκτενέστερα το ρόλο που διαδραματίζει το διαδίκτυο στις κινητοποιήσεις τους ως οργανωτικό στοιχείο.

Αρχικώς, αξίζει να δούμε λίγο βαθύτερα τον όρο «διαμαρτυρία». Όπως έχει επισημάνει ο Wilson μορφές διαμαρτυρίας είναι οι μη κανονικοποιημένες μορφές επηρεασμού της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής διαδικασίας.⁴⁸ Οι διαμαρτυρίες συνιστούν «τόπους αμφισβήτησης στους οποίους σώματα, σύμβολα, ταυτότητες, πρακτικές και ομιλίες χρησιμοποιούνται για την προώθηση ή παρεμπόδιση αλλαγών στις θεσμοθετημένες σχέσεις εξουσίας.⁴⁹ Η διαμαρτυρία αποτελεί πολιτικό πόρο όσων δεν διαθέτουν ισχύ.⁵⁰ Ιδιαίτερο όμως ενδιαφέρον στην περίπτωση των Κίτρινων Γιλέκων φαίνεται να αποτελεί η θεωρία περί «πολιτικής διαμαρτυρίας». Η Pippa Norris παρατηρεί:

«Υπάρχουν πολλοί λόγοι να πιστέψει κανείς ότι η μετατόπιση από τις παραδοσιακές ομάδες συμφερόντων στα νέα κοινωνικά κινήματα επηρέασε τα χαρακτηριστικά των δρώντων, τα ρεπερτόρια και τους στόχους της πολιτικής συμμετοχής... Η ανάλυση της πολιτικής της διαμαρτυρίας δείχνει ότι πολλές απ' αυτές τις μορφές δράσης, όπως η συλλογή υπογραφών, οι διαδηλώσεις, και το μποϊκοτάρισμα προϊόντων από καταναλωτές, είναι πλέον αρκετά διαδεδομένες και έχουν γίνει ιδιαίτερα δημοφιλείς κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Η πολιτική της διαμαρτυρίας κερδίζει έδαφος ως διάυλος πολιτικής έκφρασης και κινητοποίησης».⁵¹

Αν και είναι δύσκολο σε αυτό το σημείο να εξετάσουμε εάν τα Κίτρινα Γιλέκα συγκαταλέγονται σε αυτή την αναλυτική κατηγορία που ονομάζουμε συμβατικά «νέα κοινωνικά κινήματα», είναι χρήσιμο να αξιολογήσουμε τη θεωρία

---

⁴⁸ Wilson, James Q. 1973: Political Organizations. New York: Basic Books.

⁴⁹ Van Dyke, Nella, 2003: Protest Cycles and Party Politics: The Effects of Elite Allies and Antagonists on Student Protest in the United States, 1930-1990. New York: Cambridge University Press, 226-45.

⁵⁰ Lipsky, Michael 1965: Protest and City Politics. Chicago: McNally and Co.

⁵¹ Norris, Pippa, 2002: Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism. New York: Cambridge University Press.

περί πολιτικής της διαμαρτυρίας για να κατανοήσουμε το φαινόμενο του γαλλικού κοινωνικού κινήματος. Τα Κίτρινα Γιλέκα (όπως είδαμε στο 2^ο Κεφάλαιο) αποτελούν ένα κοινωνικό κίνημα, το οποίο χρησιμοποιεί ανορθόδοξες μορφές δράσης με στόχο να ασκήσει πίεση στη γαλλική κυβέρνηση διεκδικώντας ενεργότερη πολιτική συμμετοχή. Με αφορμή το φόρο στα καύσιμα, τα Κίτρινα Γιλέκα βγήκαν στους δρόμους διεκδικώντας, τελικώς, την παραίτηση του Μακρόν. Παρότι ο Μακρόν εξήγγειλε την κατάργηση του φόρου επί των καυσίμων και επιχείρησε την προώθηση κοινωνικών μέτρων για την ελάφρυνση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, τα Κίτρινα Γιλέκα δεν έπαψαν να διαδηλώνουν τα Σάββατα σε πολλές πόλεις της Γαλλίας. Αξίζει να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο ότι κατά την ίδια περίοδο σημειώθηκε η επανεμφάνιση του αγώνα των φοιτητών και η πρώτη διαδήλωση των γυναικών NUDM⁵². Κατά αυτόν τον τρόπο, το μέτωπο διαμαρτυρίας ενάντια στον Μακρόν διευρύνθηκε και στρωματοποιήθηκε, άναψαν νέες εστίες αγώνα. Τα ερωτήματα, ωστόσο, που προκύπτουν είναι ενδεικτικά του ιδιαίτερου χαρακτήρα των ίδιων των Κίτρινων Γιλέκων· γιατί δεν έχει προκύψει κάποιος αρχηγός που να πρωτοστατεί του κινήματος, γιατί εξακολουθούν να βγαίνουν στους δρόμους τα Σάββατα»;

Σύμφωνα με ορισμένες αναλύσεις του Luther Gerlach, επισημαίνεται ότι τα κοινωνικά κινήματα είναι: (1) κατακερματισμένα, με πολυάριθμες ομάδες και πυρήνες σε διαρκή άνοδο και υποχώρηση· (2) πολυκέφαλα, με πολλούς ηγέτες που ο καθένας είναι επικεφαλής μόνο ενός περιορισμένου αριθμού μελών· (3) δικτυοειδή, με πληθώρα δεσμών μεταξύ αυτόνομων πυρήνων που σχηματίζουν ένα ακαθόριστο οριοθετημένο δίκτυο.⁵³ Ενώ πρόσφατα, εξειδίκευσε την επιχειρηματολογία του τονίζοντας τον ακυβέρνητο και ακέφαλο, παρά πολυκέφαλο, χαρακτήρα αυτών των δικτύων.⁵⁴

Η εν λόγω δικτυακού τύπου ανάλυση των κοινωνικών κινήματων από τον Gerlach, μας βοηθάει ιδιαίτερα στο κομμάτι του ακέφαλου χαρακτήρα των Κίτρινων Γιλέκων. Τα Κίτρινα Γιλέκα δεν έχουν αρχηγό, διότι δεν έχουν συγκεκριμένα αιτήματα, δεν προέκυψαν από συγκεκριμένες αιτίες, αλλά από την άλλη είναι εκφραστές της αγανάκτησης έναντι της περιθωριοποίησης και του, σχεδόν, βίαιου

⁵² «Ούτε μία λιγότερη», το κίνημα εναντίον της βίας απέναντι στις γυναίκες [σ.τ.μ].

⁵³ Gerlach, Luther, 1971: "Movements of Revolutionary Change: Some Structural Characteristics". *American Behavioral Scientist*, 43, 813-36.

⁵⁴ Gerlach, Luther 2001: "The Structure of Social Movements: Environmental Activism and Its Opponents". Στο J. Arquilla και D. Ronfeldt (επιμ.), *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*. Santa Monica, CA: Rand, 289-310.

αποκλεισμού της πλειονότητας των γάλλων από τα κέντρα λήψεως των αποφάσεων. Η συνεχώς διευρυνόμενη μάζα των πολιτών που συμμετέχει στις διαδηλώσεις, - παράγωγο της συμπεριληπτικής ταυτότητας του κινήματος-, αναδεικνύει τις δομικές διαφορές μεταξύ του εξεγερόμενου πλήθους και της κυβέρνησης Μακρόν, που υπερασπίζεται και προωθεί τις αξίες του νεοφιλελευθερισμού. Τα Κίτρινα Γιλέκα, επομένως, αποτελούν έναν ισχυρό πόλο αντίστασης στο νεοφιλελεύθερο κράτος, το οποίο δεν υποχωρεί ούτε ηττάται με μια απλή κατάργηση ενός φόρου. Ωστόσο, δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι τα Κίτρινα Γιλέκα έχουν επίγνωση του εαυτού τους ως «μαχητές», τρόπον τινά, κατά της λερναίας Ύδρας του νεοφιλελεύθερου κράτους, άποψη η οποία επιβεβαιώνεται τόσο από την απουσία εναλλακτικών λύσεων όσο και του γενικότερου συνθήματος των γιλέκων «Μακρόν Παραίτησου».

Ως εκ τούτου, μας δίνεται και μία ερμηνεία για το λόγο που τα Κίτρινα Γιλέκα εξακολουθούν ακόμη και σήμερα να συνεχίζουν τους αγώνες τους. Δεν τα αφορούν οι μικροαλλαγές ούτε οι συμβιβασμοί στο πολιτικό πεδίο· τα Κίτρινα Γιλέκα φαίνεται να αποζητούν μία άρδην αλλαγή του συστήματος, η οποία συμβολοποιείται με την παραίτηση του Μακρόν. Επιπλέον, η σταθερή άρνηση των Κίτρινων Γιλέκων να ενταχθούν σε παραδοσιακούς φορείς κυβερνητικής αντιπαλότητας (κόμματα, συνδικάτα, ΜΚΟ) αναδεικνύει το βαθύτερο αίτημα των γιλέκων να αποστασιοποιηθούν από τις θεσμοθετημένες λύσεις –απαξιώνοντάς τες ως ανίκανες να επιφέρουν ουσιαστικές αλλαγές- επιχειρώντας μέσω των κινητοποιήσεων να γράψουν μία νέα σελίδα στη γαλλική πολιτική ιστορία.

Ωστόσο, όσο κι αν τα Κίτρινα Γιλέκα διεκδικούν μια «καινούργια Γαλλία», δεν έπεσαν από τον ουρανό ούτε φύτρωσαν. Τα Κίτρινα Γιλέκα αποτελούνται από απλούς καθημερινούς ανθρώπους, οι οποίοι χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το Facebook και το twitter έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στην οργάνωσή τους και αποτέλεσαν το βασικό εργαλείο του κινήματος. Το φαινόμενο αυτό δεν αποτελεί πρωτοτυπία των γιλέκων, καθώς έχουμε δει και στο παρελθόν –κυρίως στα κινήματα των πλατειών⁵⁵- να πυροδοτούνται κινήματα από χρήστες στο διαδίκτυο, αλλά μας θέτει στο τραπέζι το ίδιο το ζήτημα της σχέσης των κοινωνικών κινήματων με την «διαδικτυακή κοινωνία»⁵⁶. Το διαδίκτυο αποτελεί ένα εύκολο, γρήγορο και με ελάχιστο κόστος μέσο διάδοσης μηνυμάτων και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων.

⁵⁵ Βλ. Gerbaudo, Paolo 2017: “The Mask and the Flag: Populism, Citizenism and Global Protest”, Hurst and Company, London.

⁵⁶ Βλ. Castells, Manuel 2015: “Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age”, Polity Press, London.

Καθημερινά εκατομμύρια άτομα ανταλλάσσουν ιδέες, στέλνουν φωτογραφίες, αναρτούν σκέψεις και μουσικές στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα social media αποτελούν προέκταση της προσωπικότητας των ατόμων του 21^{ου} αιώνα. Τα Κίτρινα Γιλέκα δεν θα μπορούσαν να γλιτώσουν, επομένως, από αυτή τη συνθήκη. Σχεδόν ανεπαίσθητα, άρχισαν να εκρήγνυνται στα social media και να αναρτούν στο Facebook και στο Twitter δημοσιεύσεις, κατά της κατάστασης στη Γαλλία, αλλά και των ίδιων των πολιτικών του Μακρόν. Όπως επισημαίνουν οι Van Aelst και Walgrave:

«Οι ομάδες θα χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο προκειμένου να καθορίσουν και να δημοσιοποιήσουν στόχους, να ζητήσουν και να διαδώσουν πληροφορίες και οδηγίες, να στρατολογήσουν, να συγκεντρώσουν χρήματα και να προωθήσουν με κάθε τρόπο τις ατομικές και συλλογικές επιδιώξεις τους».⁵⁷

Ωστόσο, δεν θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε με βεβαιότητα ότι τα γιλέκα είχαν αρχικό στόχο την οργάνωση ενός κινήματος από τους κόλπους του διαδικτύου, αλλά μάλλον πρόκειται για αυθόρμητες κινήσεις των υποκειμένων. Στη συνέχεια, ασφαλώς το διαδίκτυο πήρε τη μορφή του βασικού εργαλείου οργάνωσης του κινήματος, μέσω τους οποίου οι κινηματίες έκλειναν ραντεβού τα Σάββατα, αλλά και αντάλλασσαν απόψεις για τη συνέχεια των δράσεών τους. Έτσι, παρατηρούμε ότι τα social media παίρνουν και μία άλλη μορφή, πιο πολιτική. Γίνονται ένας χώρος συνδιαλλαγής των χρηστών για σοβαρά πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, όπου δεν υπάρχουν ιεραρχικές δομές και οι διαδικασίες είναι οριζόντιες. Ο καθένας μπορεί να εκφράσει την άποψή του, χωρίς να φοβάται τη λογοκρισία ούτε τις άμεσες σωματικές επιπτώσεις. Σίγουρα το διαδίκτυο δεν πρόκειται για ένα αθώο μέσο ούτε τα θετικά του στοιχεία είναι απεριόριστα, οι κίνδυνοι είναι αρκετοί και μάλιστα μεγάλοι, ωστόσο στην περίπτωση μας παρουσιάζει ενδιαφέρον ότι αξιοποιήθηκε με τρόπο αποτελεσματικό για την οργάνωση των κινητοποιήσεων των γιλέκων.

---

⁵⁷ Van Aelst, Peter και Walgrave, Stefaan 2004: “New Media, New Movements? The Role of the Internet in Shaping the ‘Inti-globalization’ Movement”. Στο W. van de Donk, B. Loader, P. Nixon, και D. Rucht (επιμ.) *Cyberprotest: New Media Citizens and Social Movements*. London: Routledge, 121.

Κεφάλαιο 5^ο

Η σχέση των Κίτρινων Γιλέκων με τις αστυνομικές δυνάμεις και τα ΜΜΕ.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα καταπιαστούμε με τα ζητήματα της ισχυρής αστυνομικής βίας ως προσπάθεια καταστολής τους κινήματος των Κίτρινων Γιλέκων, καθώς και την προβολή των γεγονότων από τα ΜΜΕ που έπλασαν την εικόνα των κινηματιών τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Η ειδικής αστυνομική βία αποτελεί κύριο στοιχείο του κινήματος ήδη από τα πρώτα του ξεσπάσματα. Σύμφωνα με τον εγκληματολόγο Fabien Jordan, ο αριθμός των ανθρώπων που τραυματίστηκαν «ξεπερνά ό,τι έχει ειπωθεί στη Γαλλία από το Μάιο του '68». ⁵⁸ Σε διάστημα δύο μόλις μηνών έχουν τραυματιστεί από τις αστυνομικές δυνάμεις τόσα άτομα όσα δεν έχουν τραυματιστεί τα τελευταία δέκα χρόνια. ⁵⁹ Οι περισσότεροι τραυματισμοί προκλήθηκαν από τη χρήση συσκευών καταστολής εξεγέρσεων, που δεν χρησιμοποιούνται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, όπως όπλα με πλαστικές σφαίρες και βόμβες κρότου λάμψης. Χαρακτηριστικά μία γυναίκα ογδόντα ετών πέθανε από βόμβα. Τρία άτομα έπεσαν σε κόμα επειδή χτυπήθηκαν από πλαστικές σφαίρες. Τέσσερις έχασαν το χέρι τους. Δέκα οκτώ έχασαν το μάτι τους. Τα 2/3 των θυμάτων χτυπήθηκαν στο κεφάλι, με αποτέλεσμα να τους δημιουργηθούν εγκεφαλικοί τραυματισμοί, παρόλο που υποτίθεται ότι οι αστυνομικοί πρέπει να στοχεύουν στα άκρα και τον κορμό. Επιπλέον, οι αστυνομικοί στόχευαν συγκεκριμένα τους ανθρώπους που βιντεοσκοπούσαν τις διαδηλώσεις.

Αποτελεί γεγονός, ότι από μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις του 2015, το κράτος μπήκε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Δύο ημέρες πριν από την επίσημη λήξη του την 1^η Νοεμβρίου 2007, ο Μακρόν πέρασε ψήφισμα στη Βουλή για ένα νέο νόμο ασφαλείας. ⁶⁰ Το δικαίωμα που αναγνωρίστηκε στην αστυνομία να εμποδίζει τις τρομοκρατικές ενέργειες, μετεξελίχθηκε σε συνήθη συμπεριφορά της να εμποδίζει – εν γένει- παντός τύπου εξεγέρσεις. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη ελεύθερων σκοπευτών σε ταρατσες αποτελεί μάλλον τον κανόνα, παρά την εξαίρεση. Σε συνέντευξή του ο T.

---

⁵⁸ Fabien Jordan, 'Face aux "gilets jaunes", l' action repressive est d'une ampleur considerable', Le Monde, 20 December 2018.

⁵⁹ Desarmons-les, 'Recensement provisoire des blesse-es des manifestations du mois de novembre-decembre 2018', 4 January 2019.

⁶⁰ Paul Cassia, 'Sortie de l' etat d' urgence temporaire, entrée dans l' etat d' urgence permanent', Mediapart, 31 October 2017.

Negri όταν ρωτήθηκε τι πιστεύει για την ισχυρή αστυνομική βία ενάντια στην πρόκληση των Κίτρινων Γιλέκων, απαντάει:

«Η αυταρχία βιώνει ταυτόχρονα μια πλήρη ακατανοησία του κινήματος και μια φοβική αντίδραση. Ο Εμμαουέλ Μακρόν γνωρίζει άριστα ότι η εξουσία του είναι άκρως εύθραυστη. Η αντίθεση μεταξύ κενότητας των λόγων του και της βαρύτητας της κυβερνητικής του διαχείρισης είναι εντυπωσιακή. Είναι προϊόν της γαλλικής δημοκρατίας, που στερείται κάθε αίσθηση της πραγματικότητας. Κατά βάθος ο Μακρόν είναι στη γραμμή όλων των νεοφιλελεύθερων κυβερνήσεων που βρίσκονται σε κρίση: τείνουν προς τον φασισμό. Στη Γαλλία οι θεσμοί είναι αρκούντως ισχυροί για να εμποδίσουν να συμβεί κάτι τέτοιο, όμως οι μέθοδοι και τα όπλα της γαλλικής αστυνομίας είναι ανησυχητικά. Σε αντίθεση με τις γερμανικές δυνάμεις της τάξης που στοχεύουν στην αναχαίτιση, η γαλλική αστυνομία βρίσκεται ακόμη στο πεδίο της σύγκρουσης. Αυτό εγώ το ερμηνεύω ως ένα στοιχείο αυτής της ευθραυστότητας της εξουσίας.»⁶¹

Παρατηρούμε, επομένως, ότι ο Μακρόν αδυνατώντας να διαχειριστεί τα Κίτρινα Γιλέκα και φοβούμενος, συνάμα, για την ίδια του την εξουσία καταφεύγει σε σκληρές αστυνομικές πρακτικές, οι οποίες όμως έχουν τα εντελώς αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα. Τα Κίτρινα Γιλέκα, όχι μόνο δεν πτοούνται από τη βιαιότητα της αστυνομίας, αλλά απεναντίας ενισχύονται τόσο σε αριθμό όσο και σε μαχητικότητα από Σάββατο σε Σάββατο, βάσει του «τελετουργικού χαρακτήρα» που έχουν προσδώσει στο κίνημά τους. Με άλλα λόγια, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η ίδια η αστυνομική βία σφυρηλατεί για τα γιλέκα μια ταυτότητα αντίδρασης και συσπείρωσης ενάντια στις αυταρχικές πρακτικές του Μακρόν. Ή όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί ο Tarrow:

«Η βία πολώνει τη σύγκρουση, μετατρέποντας τις σχέσεις μεταξύ των αμφισβητιών και της εξουσίας από ένα συγκεκριμένο και πολύπλευρο παιχνίδι σε διπολική αναμέτρηση, όπου τα άτομα καλούνται να διαλέξουν πλευρά, οι

---

⁶¹ T. Negri, Τα Κίτρινα Γιλέκα: Ο θερμός γαλλικός χειμώνας '18- '19, Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2019, σελ.46-47.

σύμμαχοι αυτομολούν, οι απλώς παριστάμενοι (bystanders) υποχωρούν και οι κρατικές δυνάμεις καταστολής αναλαμβάνουν δράση».⁶²

Ωστόσο, σε αυτήν την περίπτωση δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι στα δημοκρατικά καθεστάτα το κράτος διαθέτει το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης χρήσης βίας και οι περισσότερες αμφισβητήσεις στο μονοπώλιο αυτό είναι καταδικασμένες σε αποτυχία, μετατρέποντας την πολιτική σύγκρουση σε στρατιωτική αντιπαράθεση, στην οποία το κράτος διαθέτει μεγάλη υπεροπλία.⁶³ Η επίδειξη δύναμης από την πλευρά του Μακρόν υποδεικνύει, ταυτόχρονα, εκείνο το κενό της πολιτικής διαχείρισης του ζητήματος των διεκδικήσεων των γιλέκων και θέτει –ίσως- τα όρια του ίδιου του νεοφιλελεύθερου εγχειρήματος. Μέχρι στιγμής τα Κίτρινα Γιλέκα αντιστέκονται επάξια με όλα τους τα όπλα ενάντια στην υπεροπλία του Μακρόν, ενώ σίγουρα συμπεράσματα για την έκβαση του αγώνα δεν μπορούν να εξαχθούν. Το ερώτημα όμως που προκύπτει σε αυτό το σημείο είναι ποια η στάση των ΜΜΕ απέναντι στην ισχυρή αστυνομική βία που χρησιμοποιεί ο Μακρόν απέναντι στα γιλέκα;

Τα ΜΜΕ είναι πράγματι ο πιο προφανής διαμορφωτής των δημόσιων ευαισθησιών.⁶⁴ Η επιτυχία της διαμαρτυρίας σχετίζεται αναμφίβολα με το κατά πόσον προσελκύει την προσοχή των ΜΜΕ. Επιτυχή κινήματα είναι συχνά εκείνα που καταφέρνουν να αναπτύξουν αντιπαράθεσεις με τρόπο που είναι αρεστά στα ΜΜΕ, με τη χρήση δηλαδή συμβόλων και εικόνων που προσελκύουν την προσοχή τους –«το μυστικό της πρόσβασης των κινημάτων στα ΜΜΕ είναι η πολυχρωμία της διαμαρτυρίας».⁶⁵ Υπό αυτή την άποψη τα Κίτρινα Γιλέκα αποτελούν το πιο πολύχρωμο κοινωνικό κίνημα. Το σύμβολό τους –δηλαδή το κίτρινο γιλέκο, που οφείλουν οι οδηγοί να έχουν στο αμάξι τους βάσει νομοθεσίας- είναι ένα στοιχείο κλειδί για την αναγνωσιμότητα του κινήματος. Με όρους marketing, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το όνομά τους «πουλάει» και, συνάμα, μένει στο υποσυνείδητο του κόσμου βάσει της έμφασης στο κίτρινο χρώμα. Ωστόσο, αυτή η έμφαση στο χρώμα,

---

⁶² Tarrow, Sidney 1994: *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics*. New York/ Cambridge: Cambridge University Press, p.104.

⁶³ della Porta, Donatella 1995: *Social Movements, Political Violence and the State*. Cambridge/ New York: Cambridge University Press.

⁶⁴ Jasper, James 1997: *The Art of Moral Protest: Culture, Biography, and Creativity in Social Movements*. Chicago: University of Chicago Press, p.286.

⁶⁵ Rochon, Thomas R., 1988: *Between Society and State: Mobilizing for Peace in Western Europe*. Princeton: Princeton University Press, p.180.

ενδεχομένως, να επισκιάζει την ουσία των αγώνων των Κίτρινων Γιλέκων. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Rochon:

«Μια από τις δυσκολίες των κοινωνικών κινημάτων είναι ότι συχνά τα μέσα παρουσιάζουν εικόνες των δραστηριοτήτων τους χωρίς καμία επεξεργασία των ουσιαστικών ζητημάτων που θίγονται. Οι διαδηλώσεις περιγράφονται ως μικρές ή μεγάλες, ήσυχες ή ταραχώδεις, αντιπροσωπευτικές του πληθυσμού ή με μόνο περιθωριακά στοιχεία. Όμως τα προβλήματα που έβγαλαν τους διαδηλωτές στο δρόμο παρουσιάζονται σε σλόγκαν της μιας γραμμής όταν παρουσιάζονται. Το πρόβλημα δεν είναι τόσο η πολιτική μεροληψία όσο τα κριτήρια των ΜΜΕ ως προς το τι αποτελεί είδηση. Ο αριθμός, η πρωτοτυπία και η μαχητικότητα ενδιαφέρουν ειδησεογραφικά. Η κριτική πολιτική οπτική όχι...».⁶⁶

Κατά τις πρώτες έξι εβδομάδες των κινητοποιήσεων των Κίτρινων Γιλέκων, τόσο τα γαλλικά όσο και τα διεθνή μέσα παρέμειναν εντελώς σιωπηλά για τις βιαιότητες της αστυνομίας απέναντι στους κινηματίες. Αντί της προβολής της αστυνομικής βίας, έκαναν λόγο για τις βιαιότητες του πλήθους. Τηλεοπτικά προγράμματα επαναλάμβαναν, συνεχώς, εικόνες καταστροφής και πλιάτσικα στη λεωφόρο των Ηλυσίων Πεδίων. Ο Τύπος στα πρωτοσέλιδά του παρουσίαζε νυχτερινές εικόνες φλεγόμενων οδοφραγμάτων, ενώ οι αρθρογράφοι έκαναν λόγο για εικόνες «απόλυτου χάους». Να αναφέρουμε χαρακτηριστικά ότι στις 5 Ιανουαρίου δεν έγινε λόγος για τους επτά που τραυματίστηκαν από την αστυνομία παθαίνοντας εγκεφαλικές βλάβες, τραύματα στο πρόσωπο και απώλειες ματιών, αλλά δόθηκε δημοσιότητα στην επίθεση ενός πρώην μποξέρ σε αστυνομικό, προκαλώντας του μικρές πληγές. Βάσει των προαναφερθέντων μπορούμε να ισχυριστούμε ότι τα ΜΜΕ αναζητούσαν και, τελικώς, προέβαλλαν εικόνες οι οποίες θα κινητοποιούσαν το ενδιαφέρον του κοινού, χωρίς να έχουν τα ΜΜΕ στόχο να εντρυφήσουν τόσο στις βαθύτερες αιτίες των διαδηλώσεων όσο και στην πραγματικότητα των συγκρούσεων. Όπως έχει γράψει ο κοινωνιολόγος Laurent Mucchielli, «η βία παράγει αποτελέσματα έκπληξης, εντυπωσιασμού και αποτροπής τα οποία αποτρέπουν την κριτική

---

⁶⁶ Στο ίδιο, σελ.102.

σκέψη». ⁶⁷ Ακόμη και η ίδια η αναφορά του Μακρόν στους δέκα νεκρούς εξαιτίας των οδοφραγμάτων έγινε υπό το πρίσμα της προσπάθειας των οδηγών των οχημάτων να περάσουν τα οδοφράγματα· η σκόπιμη αποφυγή της έμφασης στην αστυνομική βία είναι προφανής. Με, ακριβώς, αυτή τη μονομερή έμφαση στη βία της μειοψηφίας των διαδηλωτών, τα ΜΜΕ συνέβαλλαν, εντέχνως και μαεστρικά, στη θεσμοποίηση της αστυνομικής βίας έναντι στους κινδύνους που προέρχονται από τα Κίτρινα Γιλέκα.

Αυτή, όμως, η κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα να δοθεί στο κίνημα και η δημοσιότητα που της είναι απαραίτητη για την επιβίωση και τη διαίωσή της. Η σπουδαία δημόσια προσοχή που επιτεύχθηκε από τη μιντιακή προβολή των κινητοποιήσεων, έδωσε άλλη πνοή και νόημα στο κίνημα κάνοντάς το ευρέως γνωστό. Αυτό αποτελεί ένα παράδοξο, το οποίο όμως δεν μας παραξενεύει. Παρά τις σκληρές εικόνες της βίας των διαδηλωτών και την αποσιώπηση της ωμής αστυνομικής και στρατιωτικής βίας από πλευράς κράτους, τα Κίτρινα Γιλέκα έγιναν θέμα παγκοσμίως. Η έκβαση αυτή μπορεί να ειπωθεί, τουλάχιστον, μέσα από δύο οπτικές· από τη μία, η δράση των Κίτρινων Γιλέκων μπορεί να εμπνεύσει και να κινητοποιήσει άλλους ακτιβιστές, σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου, ωθώντας τους στη δράση ⁶⁸, ενώ από την άλλη η επαναλαμβανόμενη προβολή των τακτικών του κινήματος μπορεί να οδηγήσει το ίδιο το κίνημα σε μία κατάσταση *mainstreaming* και συνεπώς στην απομυθοποίηση και την αποτυχία του κινήματος. ⁶⁹ Κατά πόσον τα Κίτρινα Γιλέκα θα κατορθώσουν να ξεπεράσουν τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπες που ορθώνονται εμπρός τους, αξιοποιώντας την δημοσιότητα των δράσεών τους, θα μας το πει μονάχα η ιστορία.

Αξίζει να σταθούμε σε αυτό το σημείο και σε ένα άλλο στοιχείο, το οποίο προήλθε από την αξιοποίηση της προβολής της δράσης των Κίτρινων Γιλέκων από τα ΜΜΕ από την ίδια την κυβέρνηση. Όπως παρατηρεί και πάλι ο T. Negri:

«Κατά την περίοδο της προετοιμασίας της τέταρτης ημέρας της διαμαρτυρίας, αναπτύχθηκε και μια παθητική πολιτική εκστρατεία στην οποία επιδιωκόταν, από την πλευρά της κυβέρνησης, η συμφιλίωση της «αντιπροσώπευσης» με τα Κίτρινα Γιλέκα, διακρίνοντας τα σε «καλά» και «μετριοπαθής» (συνεπώς

---

⁶⁷ Laurent Mucchielli, 'Comment analyser sociologiquement la colere des Gilets Jaunes?', Mediapart, 4 December 2018.

⁶⁸ Βλ. Kriesi, Hanspeter 1995: "The Political Opportunity Structure of New Social Movements: Its Impacts on Their Mobilization". University of Minnesota Press.

⁶⁹ Tarrow, Sidney 1994: *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics*. New York/ Cambridge: Cambridge University Press, p.112.

διατεθειμένα να διαπραγματευθούν) και σε «κακά»...δηλαδή τη μεγάλη πλειοψηφία του κινήματος, του πλήθους των Κίτρινων Γιλέκων.»⁷⁰

Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται τόσο στη θεωρία –μέσω της διάκρισης μεταξύ «καλών» και «κακών» διαδηλωτών-⁷¹ όσο και στην ιστορία των κοινωνικών κινήματων· όσοι συμμετείχαν σε αναδυόμενα κινήματα, όπως το κίνημα για την παγκόσμια δικαιοσύνη που έκανε την εμφάνισή του στο Σιάτλ και τη Γένοβα, τείνουν πράγματι να έχουν το στίγμα του «κακού» και συχνά «επικίνδυνου» διαδηλωτή. Στην περίπτωση μας, η διάκριση δεν είναι αθώα. Η κυβέρνηση Μακρόν αξιοποιώντας τα ΜΜΕ, επιχειρεί να προκαλέσει μια αναστάτωση στο εσωτερικό των γιλέκων, με απώτερο στόχο να δημιουργηθούν ρήγματα στους κόλπους τους. Επιπλέον, επιχειρείται η δημιουργία μιας αρνητικής εικόνας των γιλέκων, ως ταραχοποιών στοιχείων που αρνούνται τη διαπραγμάτευση, προκαλώντας μονάχα προβλήματα στους δρόμους της Γαλλίας και στο ίδιο το γαλλικό έθνος. Ο ακέφαλος χαρακτήρας του εν λόγω κινήματος, μπορεί εδώ να φανεί προβληματικός. Η απουσία κάποιου ηγέτη εμποδίζει την εκπροσώπηση των διαδηλωτών στα ΜΜΕ, δίνοντας το ελεύθερο στην κυβέρνηση να κατασκευάσει όπως εκείνη επιθυμεί το προφίλ των κινηματιών. Επιπροσθέτως, η δραστηριοποίηση και η οργάνωση των γιλέκων –κυρίως- μέσω του διαδικτύου, ευνοεί την ανωνυμία των ατόμων και επιτρέπει στις αρχές να προβλέπουν και να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις προκλήσεις. Έτσι, στη Γαλλία των Κίτρινων Γιλέκων δεν υφίσταται διάκριση μεταξύ «πραγματικού» και «μιντιακού» κόσμου, υπάρχει μονάχα ο μιντιακός.⁷²

---

⁷⁰ T. Negri, Τα Κίτρινα Γιλέκα: Ο θερμός γαλλικός χειμώνας '18- '19, Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2019, σελ.18.

⁷¹ Βλ. della Porta, Donatella 1998a: "Police knowledge and the Public Order in Italy". Στο D. della Porta και H. Reiter (επιμ.), Policing Protest: The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies. Minneapolis: University of Minnesota Presse, 1-32.

⁷² Βλ. Couldry, Nick 1999: The Place of the Media Power: Pilgrims and Witnesses in the Media Age. London: Routledge.

Συμπεράσματα

Είδαμε πως το κοινωνικό κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων κατόρθωσε με αφορμή το φόρο επί των καυσίμων, που στόχευε να εφαρμόσει η κυβέρνηση Μακρόν, να αναρριχηθεί στο προσκήνιο της γαλλικής πολιτικής σκηνής και να μάχεται δυναμικά για τα δικαιώματα των καταπιεσμένων κοινωνικών στρωμάτων τόσο στο κέντρο των μεγάλων πόλεων της Γαλλίας όσο και στα περίχωρά της. Τα Κίτρινα Γιλέκα αξιοποιώντας το ανοιχτό πολιτικό σύστημα που παρέχει η Γαλλία, ξεκίνησαν τη δράση τους τη 17^η Νοεμβρίου του 2018 και έκτοτε μέχρι και τη στιγμή που συγγράφεται αυτή η μελέτη, εξακολουθούν να αγωνίζονται τα Σάββατα κατεβαίνοντας στους δρόμους της Γαλλίας. Παρά τον πόλεμο που δέχονται από την κυβέρνηση Μακρόν, τα media και τις ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις, δεν πτοούνται. Οι κινητοποιήσεις τους αναδεικνύουν τις αδυναμίες της νεοφιλελεύθερης Γαλλίας του 21^{ου} αιώνα, με πρώτη και σημαντικότερη έλλειψη, εκείνη της περιθωριοποίησης των πολιτών από την ενεργό πολιτική συμμετοχή. Τα Κίτρινα Γιλέκα αποτελούν έναν στιβαρό πόλο εναντίωσης στο επιχείρημα του νεοφιλελευθερισμού ότι «δεν υπάρχει εναλλακτική». Ωστόσο, τόσο η απουσία ενός ή περισσότερων ηγετών όσο και η άρνηση των διαδηλωτών να εκπροσωπηθούν από τους παραδοσιακούς φορείς αντιπολίτευσης (κόμματα, συνδικάτα, ΜΚΟ), δημιουργούν μια κατάσταση ομιχλώδη και ασαφή. Το πλήθος του κινήματος φαίνεται να έχει μια ελαστική ταυτότητα, η οποία χρωματίζεται τόσο από την κυβέρνηση όσο και από τα ΜΜΕ. Τα γιλέκα παρουσιάζονται, τοιούτο τρόπο, ως προβληματικά στοιχεία τα οποία αρνούνται να διαπραγματευτούν και προκαλούν μονάχα ζημιές και προβλήματα. Η αστυνομική βία αποσιωπάται και ακόμη χειρότερα νομιμοποιείται στη συλλογική συνείδηση ως επιτακτική ανάγκη απέναντι στις ακρότητες των κινηματιών. Πόσο μπορεί, λοιπόν, να επιβιώσει ένα κίνημα που αποτελείται από ένα εξαγριωμένο, δίχως πρόσημο πλήθος και, μάλιστα, ακέφαλο με μοναδικό σύνθημα «Μακρόν παραιτήσου!» απέναντι στη Λερναία Ύδρα του νεοφιλελευθερισμού; Τι θα επιτύχει εν τέλει; Θα δώσει λύσεις ή θα ενδυναμώσει το υπάρχον σύστημα; Θα ενσωματωθούν τα γιλέκα στη mainstream πολιτική ή θα χαράξουν νέους δρόμους δράσης για τα κοινωνικά κινήματα του μέλλοντος; Όλα αυτά τα ερωτήματα είναι επίμαχα και ανοιχτά. Αναμένουμε τις εξελίξεις και την ιστορία να μας δώσουν τις δικές τους απαντήσεις.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

1. Huffpost, Γαλλική Επανάσταση. Η ιστορία και ο εθνικός ύμνος της Γαλλίας (2019), https://www.huffingtonpost.gr/entry/yallike-epanastase-e-istoria-kai-o-ethnikos-emnos-tes-yallias_gr_5d2ae4a1e4b02a5a5d5c2bd6 (τελευταία πρόσβαση: 18/9/19).
2. McAdam, Doug 1986: "Recruitment to High-Risk Activism: The Case Freedom Summer". American Journal of Sociology, 92.
3. Jacobin, Rural France in Revolt (2019), <https://jacobinmag.com/2019/03/gilets-jaunes-rural-dispossession-macron> (τελευταία πρόσβαση: 18/9/19).
4. Λ. Σδρόλιας, Κ. Τερζίδης και Σ. Πολύζος, Η ψυχική αλλοτρίωση του προσωπικού των επιχειρήσεων από το εργασιακό τους περιβάλλον. Εννοιολογική προσέγγιση - Αιτίες - Συμπτώματα του φαινομένου, 2003, Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών; Τεύχ. 3.
5. Βλ. Monbiot, "Neoliberalism – the ideology at the root of all our problems", 2016, άρθρο στη Guardian.
6. Vie-publique, Que sont les communautés de communes et les communautés d'agglomération? (2018), <https://www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/institutions/collectivites-territoriales/intercommunalite-cooperation-locale/que-sont-communautes-communes-communautes-agglomeration.html> (τελευταία πρόσβαση: 26/9/19).
7. D. Dellaporta and M. Diani, Social Movements-An introduction, 2006, Blackwell Publishing Limited.
8. E-daily, Πώς προέκυψαν τα «κίτρινα γιλέκα στη Γαλλία;» (2018), <https://www.e-daily.gr/themata/121000/pws-proekypsan-ta-kitrina-gileka-sthn-gallia-pics-video> (τελευταία πρόσβαση: 26/9/2019).
9. AthensVoice, Κίτρινα Γιλέκα: Ποιοι, πώς, γιατί;, (2018), https://www.athensvoice.gr/world/500465_fakelos-kitrina-gileka (τελευταία πρόσβαση: 18/8/2019).
10. Le Journal du Dimanche, Manifestations du 1er-Mai : un virage stratégique pour les Gilets jaunes?, (2018), <https://www.lejdd.fr/Politique/manifestations-du-1er-mai-un-virage-strategique-pour-les-gilets-jaunes-3895716> (τελευταία πρόσβαση: 16/8/2019).
11. T. Negri, Τα Κίτρινα Γιλέκα: Ο θερμός γαλλικός χειμώνας '18- '19, Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2019.
12. Iefimerida, Τα κίτρινα γιλέκα έριξαν στα τάρταρα τη δημοτικότητα Μακρόν -Πανηγυρίζει η Λεπέν, (2018), <https://www.iefimerida.gr/news/466255/ta-kitrina-gileka-erixan-sta-tartara-ti-dimotikotita-makron-panigyryzei-i-lepen> (τελευταία πρόσβαση: 23/9/2019).
13. Vox, Thousands in France are protesting gas taxes — and their president, (2018), <https://www.vox.com/2018/11/27/18113124/paris-gas-tax-riots-france-macron> (τελευταία πρόσβαση: 20/9/2019).
14. D. Fassin and A.-C. Deffossen, An improbable movement?, Jan Feb 2019, New Left Review.
15. Marwell, Gerald and Olivier, Pamela 1993: The Critical Mass in Collective Action: A Micro-Social Theory. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
16. Serge Paugam, Face au mépris social, la revanche des invisibles, AOC, 7 December 2018.

17. Wilson, John 1973: Introduction to Social Movements. New York: Basic Books.
18. S. Kouvelakis, The French Insurgency: Political Economy of Gilets Jaunes, New Left Review 116/117, Mar June 2019.
19. A. Gramsci, "Observations on Certain Aspects of the Structure of Political Parties in Periods of Organic Crisis", in Geoffrey Nowell and Quintin Hoare, eds, Selection from the Prison Notebooks, London 1971, pp.210-8. Gramscian conceptions also underline the stimulating essay by Bruno Amable and Stefano Palombarini, L'illusion du 'bloc bourgeois', Paris 2017.
20. Kathimerini, Διάγγελμα Μακρόν: Αποδοκιμασία της βίας αλλά και αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 100 ευρώ, (2018), <https://www.kathimerini.gr/999405/article/epikairothta/kosmos/diaggelma-makron-apodokimasia-ths-vias-alla-kai-ay3hsh-toy-katwtatoy-mis8oy-kata-100-eyrw> (τελευταία πρόσβαση: 23/8/2019).
21. The New York Times, Macron's Great Debate Finds What France Wants: Lower Taxes, No Cuts to Services, (2019), <https://www.nytimes.com/2019/04/08/world/europe/france-macron-yellow-vest.html> (τελευταία πρόσβαση: 26/9/2019).
22. L. Medivilla, 'Grand Debat: les 82 questions soumises aux Francais sur Internet', Les Echos, 16 January 2019.
23. labournet, THE ASSEMBLY OF ASSEMBLIES, (2019), <https://en.labournet.tv/assembly-assemblies> (τελευταία πρόσβαση: 25/9/2019).
24. Wilson, James Q. 1973: Political Organizations. New York: Basic Books.
25. Van Dyke, Nella, 2003: Protest Cycles and Party Politics: The Effects of Elite Allies and Antagonists on Student Protest in the United States, 1930-1990. New York: Cambridge University Press, 226-45.
26. Lipsky, Michael 1965: Protest and City Politics. Chicago: McNally and Co.
27. Norris, Pippa, 2002: Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism. New York: Cambridge University Press.
28. Gerlach, Luther, 1971: "Movements of Revolutionary Change: Some Structural Characteristics". American Behavioral Scientist, 43, 813-36.
29. Gerlach, Luther 2001: "The Structure of Social Movements: Environmental Activism and Its Opponents". Στο J. Arquilla και D. Ronfeldt (επιμ.), Networks and Netwars: The Future of Terror; Crime, and Militancy. Santa Monica, CA: Rand, 289-310.
30. Gerbaudo, Paolo 2017: "The Mask and the Flag: Populism, Citizenism and Global Protest", Hurst and Company, London.
31. Castells, Manuel 2015: "Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age", Polity Press, London.
32. Van Aelst, Peter και Walgrave, Stefaan 2004: "New Media, New Movements? The Role of the Internet in Shaping the 'Inti-globalization' Movement". Στο W. van de Donk, B. Loader, P. Nixon, και D. Rucht (επιμ.) Cyberprotest: New Media Citizens and Social Movements. London: Routledge, 121.

33. Fabien Jordan, 'Face aux "gilets jaunes", l' action repressive est d'une ampleur considerable', Le Monde, 20 December 2018.
34. Desarmons-les, 'Recensement provisoire des blesses des manifestations du mois de novembre- decembre 2018', 4 January 2019.
35. Paul Cassia, 'Sortie de l' etat d' urgence temporaire, entrée dans l' etat d' urgence permanent', Mediapart, 31 October 2017.
36. Tarrow, Sidney 1994: *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics*. New York/ Cambridge: Cambridge University Press.
37. della Porta, Donatella 1995: *Social Movements, Political Violence and the State*. Cambridge/ New York: Cambridge University Press.
38. Jasper, James 1997: *The Art of Moral Protest: Culture, Biography, and Creativity in Social Movements*. Chicago: University of Chicago Press.
39. Rochon, Thomas R., 1988: *Between Society and State: Mobilizing for Peace in Western Europe*. Princeton: Princeton University Press.
40. Laurent Mucchielli, 'Comment analyser sociologiquement la colere des Gilets Jaunes?', Mediapart, 4 December 2018.
41. Kriesi, Hanspeter 1995: "The Political Opportunity Structure of New Social Movements: Its Impacts on Their Mobilization". University of Minnesota Press.
42. Tarrow, Sidney 1994: *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics*. New York/ Cambridge: Cambridge University Press.
43. . della Porta, Donatella 1998a: "Police knowledge and the Public Order in Italy". Στο D. della Porta και H. Reiter (επιμ.), *Policing Protest: The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
44. . Couldry, Nick 1999: *The Place of the Media Power: Pilgrims and Witnesses in the Media Age*. London: Routledge.
45. Safran, William 1989: " The French State and Ethnic Minority Cultures: Policy Dimensions and Problems". Στο J. Rudolph και R. J. Thompson (επιμ.) *Ethnoterritorial Politics, Policy, and the Western World*. Boulder, CO/London: Lynne Rienner, 115-58.
46. Rule, James R. 1988: *Theories of Civil Violence*. Berkley: University of California Press.
47. Robertson, Ronald 1992. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage Publications.
48. Tarrow, Sidney 2005: *The New Transnational Contention*. New York/ Cambridge: Cambridge University Press.
49. Taylor, Bron (επιμ.) 1995: *Ethnological Resistance Movements*. Albany, NY: SUNY Press.
50. Tilly, Charles 1986: *The Contentious French*. Cambridge MA: Harvard University Press.
51. Tilly, Charles 1993: *European Revolutions 1492-1992*. Oxford/ Cambridge, MA: Blackwell.
52. Tilly, Charles 2004a: *Social Movements 1768-2004*. Boulder, CO: Paradigm.
53. Touraine, Alain 1992: *Critique de la modernite*. Paris : Fayard.
54. Touraine, Alain 1985: "An Introduction to the study of Social Movements". *Social Research*, 52, 749-88.

